

УДК 658

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Є.І. Масленніков, д.е.н., доц.

М.С. Яценко, к.е.н., доц.

Одеський національний політехнічний університет, Одеса, Україна

Масленніков Є.І., Яценко М.С. Теоретичні аспекти системи внутрішньогосподарського контролю інноваційної діяльності промислового підприємства.

У статті запропоновано систему завдань внутрішньогосподарського контролю інноваційної діяльності промислового підприємства. Визначені об'єкти системи внутрішньогосподарського контролю інноваційної діяльності промислового підприємства. Розроблені основні підходи до організації внутрішньогосподарського контролю інноваційної діяльності підприємства.

Ключові слова: інноваційна діяльність, внутрішньогосподарський контроль, система управління, інформаційно-аналітичне забезпечення, зовнішні та внутрішні користувачі, керівники, активи, капітал, зобов'язання

Maslennikov E.I., Yatsenko M.S. Теоретические аспекты системы внутреннего контроля инновационной деятельности промышленного предприятия.

В статье предложена система заданий внутреннего контроля инновационной деятельности промышленного предприятия. Определены объекты системы внутреннего контроля инновационной деятельности промышленного предприятия. Разработаны основные подходы к организации внутреннего контроля инновационной деятельности предприятия.

Ключевые слова: инновационная деятельность, внутрихозяйственный контроль, система управления, информационно-аналитическое обеспечение, внешние и внутренние пользователи, руководители, активы, капитал, обязательства

Maslennikov Ye.I., Yatsenko M.S. Theoretical aspects of the internal control system innovation of industrial enterprises.

The paper proposed a system of job-farm monitoring of innovative activity of industrial enterprise. Determine the subject of internal control system of innovative activity of industrial enterprise. Developed the basic approaches to the organization of on-farm monitoring of innovative activity of the enterprise.

Keywords: innovation, internal control, governance, information and analytical support, external and internal users, managers, assets, capital and liabilities

Постійні зміни, які відбуваються у діяльності промислових підприємств, вимагають від науковців пошуку такої системи управління, яка б відповідала умовам ринкової економіки. Одним із аспектів ефективного управління інноваційною діяльністю промислового підприємства є застосування системи внутрішньогосподарського контролю. Внутрішньогосподарський контроль – це процес на промисловому підприємстві, який виявляє відхилення від запланованих і затверджених відповідних процедур, методів, правил, механізмів та надає достовірну оцінку наслідків цих відхилень, деталізує їх за ступенем участі в них персонал суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питаннями розвитку теорії та методології системи внутрішньогосподарського контролю присвячені роботи як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, таких як: І. Маркіна, О. Гребець, Р. Задорожного, Н. Верхоглядової, С. Ільїна, Є. Масленнікова, М. Тарасюка, О. Троян, М. Пушкар, І. Криворотько, Р. Манн, Е. Майєр та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Незважаючи на невелику кількість наукових досліджень, присвячених питанням внутрішньогосподарського контролю суб'єктів господарювання, практично відсутні розробки щодо формування системи внутрішньогосподарського контролю інноваційної діяльності промислового підприємства.

Метою статті є розкриття теоретичних аспектів формування системи внутрішньогосподарського контролю інноваційної діяльності промислового підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження

Процес управління інноваційною діяльністю промислового підприємства не можливий без системи зворотного зв'язку. Зворотній зв'язок формує особливу роль у процесі комплексного дослідження інноваційної діяльності промислового підприємства. Зворотній зв'язок – це процес коригування управлінських рішень на підприємстві.

тві з метою урахування зміни основних параметрів зовнішнього і внутрішнього середовища суб'єкта господарювання. Зворотній зв'язок в системі управління промисловим підприємством здійснюється за допомогою облікової системи, яка виконує облікову, аналітичну та контрольну функції. Зовнішній контроль здійснюється незалежними аудитором, державними контролюючими органами в рамках затвердженої програми (завдань). Внутрішньогосподарський контроль на підприємстві вирішує завдання безпосереднього управління операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю суб'єкта і цілеспрямований на підвищення ефективності діяльності промислового підприємства. Облікова система формує важливі аспекти у внутрішньогосподарському контролі, забезпечує інформаційно-аналітичними матеріалами для прийняття ефективним рішень.

Система завдань внутрішньогосподарського контролю інноваційної діяльності промислового підприємства ґрунтується на класифікаційній характеристиці системи контролю (табл.1).

Промисловому підприємству необхідно забезпечити: постійний доступ до даних операційної, фінансової та інвестиційної діяльності; щоденний доступ до даних внутрішньої та зовнішньої інформації, що використовується при моніторингу інноваційної діяльності; управління даними та інформацією в різномірних комплексах, що дозволяє забезпечити їх відкритість; зберігання даних та інформації в уніфікованих форматах, придатних для дослідження інноваційної діяльності, її синтезу та подання, включаючи моделі «що ..., якщо»; оцінка і синтез оперативної, фінансової, управлінської, стратегічної інформації, система моделювання станів, процесів і умов, необхідних для забезпечення стратегічного напрямку курсу інноваційної діяльності підприємства; подання інформації в вигляді аналітичних таблиць, діаграм, графіків зручних для вироблення рішень в області забезпечення стратегічного дослідження промислового підприємства [14].

Таблиця 1. Внутрішньогосподарський контроль інноваційної діяльності в системі управління промисловим підприємством

Класифікація контролю	Елементи контролю інноваційної діяльності		
	Контроль достовірності	Контроль відповідності	Контроль ефективності
Початковий	Перевірка достовірності показників планів інноваційної діяльності, аналітичної інформації і показників інформаційної бази для прийняття відповідних рішень	Перевірка відповідності планових показників інноваційної діяльності показникам бюджету, прийнятої стратегії і політики, законодавства та внутрішніми інструкціями	Перевірка ефективності інноваційної діяльності відповідно до прийнятого стратегічного розвитку, ступеня впливу на підприємство, вибору варіантів інвестиційних проектів
Поточний	Перевірка достовірності поточної інформації облікової системи про інформаційно-аналітичну діяльність, показників планів і прогнозів	Перевірка відповідності поточних операцій наказам та інструкціям, стратегічним планам, в рамках діючого законодавства	Оцінка ефективності інноваційної діяльності на поточному етапі їх реалізації, їх вплив на результати діяльності промислового підприємства, перспектив розвитку
Наступний	Перевірка достовірності даних облікової системи щодо інноваційної діяльності, їх обґрунтованості прогнозам і планам	Перевірка відповідності планів інноваційної діяльності та їх фактичної реалізації в рамках затвердженої стратегії, внутрішнім нормативним документам та законодавству	Оцінка ефективності інновацій та інноваційної діяльності в цілому, методам прийняття управлінських рішень в рамках інноваційного менеджменту

Об'єктами системи внутрішньогосподарського контролю інноваційної діяльності промислового підприємства є показники облікової системи:

- витрати на розробку та інші витрати, які капіталізуються у складі необоротних активів підприємства;
- витрати на дослідження і розробки, які відносяться до складу витрат поточного періоду підприємства;

— витрати на придбання та створення нематеріальних активів для інноваційної діяльності підприємства;

- витрати на придбання та створення основних засобів та інших необоротних матеріальних активів для інноваційної діяльності підприємства;

— витрати на придбання фінансових інвестицій для інноваційної діяльності підприємства;

- витрати на придбання та створення біологічних активів для інноваційної діяльності підприємства;
- витрати на експлуатацію інновацій в системі інноваційної діяльності підприємства;
- витрати з обслуговування капіталу, який залучається для фінансування інновацій та інноваційної діяльності;
- грошові потоки від інноваційного сегменту в операційній діяльності промислового підприємства;
- грошові потоки від інноваційного сегменту в інвестиційній діяльності промислового підприємства;
- грошові потоки від інноваційного сегменту в фінансовій діяльності промислового підприємства;
- витрати і доходи від ліквідації (продаж та інше вибуття) необоротних активів, які забезпечують інноваційну діяльність промислового підприємства;
- інші витрати та доходи пов'язані з інноваційною діяльністю промислового підприємства.

У рамках комплексного дослідження системи внутрішньогосподарського контролю піддаються не тільки об'єкти облікової системи, але й планова, оперативна, поточна, організаційна, управлінська та стратегічна аналітична інформація. В системі попереднього, поточного і наступного дослідження інноваційної діяльності, контроль планової (прогнозої) і фактичної аналітичної інформації повинен випереджати внутрішньогосподарський контроль відповідності нормативним і законодавчим актам. Наступним етапом внутрішньогосподарського контролю є ефективності проведених заходів інноваційної діяльності.

Пропонуємо наступні основні підходи до організації внутрішньогосподарського контролю інноваційної діяльності:

- перший, проводиться за тимчасовими ознаками: початковий, поточний, наступний;
- другий, внутрішньогосподарський контроль організується за цільовими установками: достовірності, відповідності та ефективності.

Необхідно звернути увагу, що на промислових підприємства дані підходи поєднуються і управління проектами інноваційної діяльності передається в функціональні структурні одиниці суб'єкта господарювання. Розробники інноваційного проекту здійснюють систему планування про попередню оцінку об'єкта інноваційної діяльності. Лінійні структурні одиниці промислових підприємств, які відповідають за їх реалізацію, здійснюють капітальне будівництво, підготовку виробництва та експлуатацію, але залишаються диференційованими між обліковими, аналітичними та іншими структурними одиницями суб'єкта господарювання. Вибір системи дослідження та контролю залежить від структурних особливостей промислового підприємства. Система початкового внутрішньогосподарського

контроль відіграє важливу роль в дослідженні інноваційної діяльності промислового підприємства, і може включати наступні етапи:

- перевірка оптимальності вибору джерел формування інвестиційних ресурсів;
- перевірка відповідності планів інноваційної діяльності стратегічним орієнтирам та інноваційній політиці промислового підприємства;
- перевірка прогнозої аналітичної інформації, яка забезпечує планування інноваційної діяльності, стратегічних планів і орієнтирів;
- перевірка достовірності показників планів інноваційної діяльності, відповідним бюджетам та кошторисам;
- перевірка достовірності економічних показників і даних, які формують інформаційно-аналітичні матеріали інноваційного менеджменту;
- перевірка відповідності планів і бюджетам (кошторисів) інноваційної діяльності нормативним актам і внутрішнім документам промислового підприємства;
- оцінка ефективності інноваційної діяльності та вплив на кінцеві результати операційної, інвестиційної і фінансової діяльності промислового підприємства;
- внутрішньогосподарський контроль ефективності інноваційної діяльності промислового підприємства.

Система поточного внутрішньогосподарського контролю фактичних показників дозволяє сформувати інформаційно-аналітичні матеріали для оперативних (тактичних) управлінських рішень щодо коригування діяльності підприємства в системі запланованих показників господарювання. Поточний внутрішньогосподарський контроль прийнято розділяти на наступні етапи:

- перевірка відповідності поточних господарських процесів нормативним і внутрішнім актам промислового підприємства;
- перевірка достовірності даних облікової системи пов'язаних з інноваційною діяльністю підприємства;
- оцінка відхилень фактичних параметрів зовнішнього і внутрішнього середовища від планових (прогнозованих), і перевірка ефективності планування (прогнозування);
- оцінка ефективності інноваційної діяльності суб'єкта господарювання з урахуванням фактичних даних, оцінка впливу інновацій на ефективність діяльності промислового підприємства в цілому;
- оцінка відповідності інноваційної діяльності стратегічному розвитку промислового підприємства.

Система подальшого внутрішньогосподарського контролю розв'язує майже ті ж самі завдання, що і поточний, а інформаційно-аналітичні матеріали для нього найбільш систематизовані та об'єктивні. Результатом подальшого внутрішньогосподарського контролю є дослідження умов, за якими здійснювався інноваційний проект в рамках інноваційної діяльності, виявлення недоліків і

розробка рекомендацій щодо його удосконалення. Подальший внутрішньогосподарський контроль не може вплинути на інноваційний процес, тому що інновації вже завершили свій початковий життєвий цикл, але можливо сформулювати відповідні висновки на майбутнє забезпечення та організацію діяльності промислового підприємства за новими інноваційними проектами на основі отриманого досвіду.

Наступний внутрішньогосподарський контроль інноваційної діяльності включає наступні етапи:

- оцінка фактичної ефективності інноваційної діяльності промислового підприємства та її вплив на результати суб'єкта господарювання в цілому;
- контроль за реалізацією стратегічних завдань і досягнення цілей інноваційної політики підприємства;
- контроль обґрунтованості планування (прогнозування);
- перевірка достовірності показників облікової системи з інноваційної діяльності промислового підприємства;
- перевірка відповідності фактів господарської діяльності нормативним внутрішнім актам промислового підприємства;
- контроль ефективності реалізації стратегічних цілей, політики інноваційної, маркетингової інвестиційної, фінансової діяльності і методів управління інноваційною діяльністю промислового підприємства [2].

Підприємницька діяльність в Україні схильна стрибкоподібним змінам, під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, у політиці, законодавстві, макроекономічних рішеннях. Дані фактори зумовлюють необхідність оперативної модифікації, розширення функціональних можливостей в системі управління інноваційною діяльністю за рахунок перекладання рішень на нові обчислювальні платформи, нові технологічні та програмні засоби. В інформаційно-аналітичному забезпеченні інноваційної діяльності повинні використовуватися існуючі на підприємстві програмні засоби з урахуванням їх подальшого вдосконалення. Це пояснюється поступовістю переходу на нові технології, звичками і наявністю в кожному з попередніх рішень позитивних компонентів. Крім того, спадкоємність повинна дотримуватися в аналітичних програмах антикризового управління для безперервного моніторингу інноваційної діяльності. Подання аналітичної інформації із зовнішніх джерел з метою доповнення даних внутрішнього моніторингу дозволить принципово розширити клас прийнятих рішень в області стратегічного курсу інноваційної діяльності. Інформаційно-аналітична система інноваційної діяльності вимагає системної орієнтації розробників на всіх стадіях життєвого циклу цієї системи [14].

Слід зазначити, що розглянуті характеристики внутрішньогосподарського контролю повинні проводитися на основі єдиної системи контролюваних економічних показників (критичні точки,

критерії оцінки ефективності). Такий підхід дозволяє створити взаємопов'язану послідовну систему внутрішньогосподарського контролю над інноваційною діяльністю в період життєвого циклу інноваційного проекту, що в свою чергу відповідає реалізації системного підходу при проведенні дослідження промислового підприємства.

Об'єктами внутрішньогосподарського контролю контролю достовірності повинні бути найбільш важливі економічні показники, які безпосередньо впливають на оцінку ефективності інновацій в інноваційній діяльності промислового підприємства. Дослідження промислових підприємств показує, що до таких показників відносяться:

- витрати на операційну діяльність підприємства в сегменті експлуатації інновацій;
- доходи від експлуатації інновацій на промисловому підприємстві;
- витрати на дослідження і розробки, визнані витратами періоду або капіталізованих у складі необоротних активів промислового підприємства;
- початкові інвестиційні витрати, у тому числі вкладення у придбання і створення необоротних активів промислового підприємства;
- активи і зобов'язання інноваційного сегмента ринку національної економіки;
- витрати на обслуговування власного капіталу, кредитів, позик та інших джерел фінансування інноваційної діяльності промислового підприємства.

Доведено, що грошові потоки від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності в рамках інноваційного сегменту, не є контрольними показниками, тому формують результативну величину, яка визначається на основі встановлених економічних параметрів, і використовується тільки для підсумкової оцінки впливу відхилень від прогнозного плану інвестування.

Фінансовий результат промислового підприємства від інноваційної діяльності визначається як різниця між доходами отриманими від інноваційної діяльності та витратами, понесеними для отримання відповідного доходу. Активи інноваційної діяльності промислового підприємства утворюються за рахунок інвестиційних вкладень у необоротні і оборотні активи суб'єкта господарювання. Для здійснення зустрічної перевірки доцільно виділити контрольні точки – активи та зобов'язання за інноваційною діяльністю промислового підприємства. Необхідно звернути увагу, що витрати на дослідження і розробку інновацій, визнаються витратами поточного періоду, і не включаються в оцінку інноваційного проекту, використовуються для оцінки ефективності інноваційної діяльності промислового підприємства в цілому.

Висновки

Для постійного моніторингу інноваційної діяльності промислового підприємства запропонована система внутрішньогосподарського контролю. Система внутрішньогосподарського

контролю інноваційної діяльності промислового підприємства полягає у щоденному моніторингу активів, зобов'язань, капіталу, фінансових результатів діяльності підприємства, що дозволяє оперативно реагувати на результативну динаміку інноваційної діяльності суб'єкта господарювання. Однією з основних відмінностей запропонованої системи внутрішньогосподарського контролю інноваційної діяльності є не обсяг аналітичних

показників, які обробляються, а їх щоденний моніторинг за відповідним етапами внутрішньогосподарського контролю.

Система внутрішньогосподарського контролю інноваційної діяльності промислового підприємства дозволяє простежити взаємозв'язки між елементами облікової системи господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Список літератури:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
2. Маркіна І.А. Контролінг для менеджерів: навч. посіб. /І.А. Маркіна, О.М. Таран-Лала, М.В. Гунченко – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 304 с.
3. Гребець О.Б. Контролінг як сучасна система управління / О.Б. Гребець // Економіка та держава. – 2009. – № 12. – С.71-72.
4. Задорожний Р.П. Контролінг, як концепція управління фінансово-господарською діяльністю підприємства / Р.П. Задорожний // Вісник КІБІТ. – 2010. - №1. – С.46-56.
5. Одновелик В.І. Контролінг – сучасна концепція забезпечення стабільного розвитку підприємства / В.І. Одновелик // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №6. – С.127-131.
6. Верхоглядова Н.І. Контролінг в системі управління підприємством/ Н.І. Верхоглядова, В.П. Шило, С.Б. Ільїна // Держава та регіони. Серія: економіка і підприємство. – 2008. – №5 – С.16-21.
7. Тарасюк М.В. Дослідження ринку інформаційних систем для автоматизації контролінгу в управлінні торговельними мережами / М.В. Тарасюк // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2009. – №4. – С. 266-276.
8. Троян О.В. Механізм контролінгу в системі управління промисловим підприємством / О.В. Троян // Держава та регіони. Серія: економіка і підприємство. – 2009. – №1. – С.218-225.
9. Пушкар М.С. Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту /М.С. Пушкар, Р.М. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 370 с.
10. Масленніков Є.І. Звітність підприємств: [навч.-метод. посібн. для студентів вищих навч. закл.] / С.В. Філіппова, Є.І. Масленніков, О.В. Побережець, С.О. Черкасова. – Одеса: Прес-кур'єр, 2015 – 192 с.
11. Масленніков Є.І. Стратегічний облік в системі обліково-аналітичного забезпечення промислового підприємства: Зб. матеріалів міжнар. конф. [«Економіка: реалії часу і перспективи»], (Україна, м. Одеса, 20-21 лютого 2014 р.). – Т -3 / Є.І. Масленніков, Г.Н. Яковенко – Одеса: ОНПУ, 2014 – С. 77-79.
12. Масленніков Є.І. Управлінський аспект в проведенні внутрішньої перевірки витрат на підприємстві / Є.І. Масленніков // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2014. – № 11 (219). – С. 91-102.
13. Масленніков Є.І. Методика контрольно-аналітичного забезпечення системи бюджетування підприємств машинобудівної галузі / Є.І. Масленніков // Науковий вісник – ОНЕУ. ВАМН. - Науки: економіка, політологія, історія. – 2013. – № 10 (189). – С. 57-68.
14. Масленніков Є.І. Концептуальна модель контролінгу в системі управління фінансовою стійкістю промислового підприємства / Є.І. Масленніков // Економіка. Фінанси. Право. – 2014. – № 11/1. – С. 42-45.

Надано до редакції 05.06.2015

Масленніков Євген Іванович / Yevgen I. Maslennikov
evgenmaslennikov@ukr.net

Яценко Маріана Сергіївна / Marianna S. Yatsenko

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Теоретичні аспекти системи внутрішньогосподарського контролю інноваційної діяльності промислового підприємства [Електронний ресурс] / Є. І. Масленніков, М. С. Яценко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 4 (20). – С. 198-202. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opi.ua/files/archive/2015/n4.html>